

LexVest Advisory
Legal | Investment | Management

WOSIA

Ni Nini Kisheria Tanzania?

Mwongozo Rahisi wa Sheria ya Mirathi na Uandaaji wa Wosia

Chanzo: Probate and Administration of Estates Act, Cap. 352

1. Wosia ni Nini?

Wosia (Will) ni tamko la kisheria ambalo mtu hutoa akiwa hai, akieleza wazi namna anavyotaka mali na maslahi yake yashughulikiwe baada ya kifo chake. Ni sauti ya mtu inayoendelea kusikika hata baada ya kuondoka duniani njia ya kuhakikisha kwamba matakwa yake, na si mtu mwingine, ndiyo yanayoongoza mgawanyo wa alichokijenga maishani mwake.

Jambo la msingi la kukumbuka: wosia haubadilishi umiliki wa mali wakati mtu bado yuko hai. Mali inaendelea kuwa mali ya muusia (mtu anayeandika wosia) mpaka siku atakapofariki. Ni baada tu ya kifo ndipo wosia "unaamka" na kuanza kufanya kazi.

Tanzania haina mfumo mmoja unaotumika kwa kila mtu. Sheria inayotumika inategemea mazingira ya marehemu — ikiwemo statutory law, sheria za kimila (customary law), au sheria ya Kiislamu (Islamic law).

2. Safari ya Wosia — Kutoka Mwanzo Hadi Mwisho

Ili kuelewa vizuri jinsi wosia unavyofanya kazi, ni vyema kuiona kama safari yenye hatua saba, kila hatua ikijenga msingi wa inayofuata:

Hatua ya 1: Kupanga Mali

Mtu mwenye uwezo wa kisheria (yaani mtu mzima, mwenye akili timamu) huamua mapema mambo makuu manne: nani atapatwa mali zake, mali gani itakwenda kwa nani, nani atakayesimamia utekelezaji wa wosia (executor), na maelekezo mengine yanayoruhusiwa na sheria. Mahakama zimesisitiza kwamba muusia lazima awe na sound disposing mind yaani ufahamu kamili wa kile anachokifanya wakati wa kuandaa wosia.

Hatua ya 2: Kutayarisha na Kutekeleza Wosia

Wosia lazima uandaliwe kwa utaratibu sahihi wa kisheria. Kwa mfano, chini ya Indian Succession Act inayotumika katika baadhi ya mazingira Tanzania, wosia wa kawaida unatakiwa kusainiwa na muusia na kushuhudiwa na angalau mashahidi wawili. Hata hivyo, masharti haya yanaweza kutofautiana pale mfumo wa customary law au Islamic law unapohusika.

Hatua ya 3: Wosia Unabaki na Nguvu Hadi Kifo

Wakati wote muusia akiwa hai, anaendelea kumiliki na kutumia mali zake kama kawaida. Anaweza pia kubadilisha au kufuta wosia wake wakati wowote kabla ya kifo, kwa mujibu wa sheria inayomhusu. Hii ina maana kwamba kuwa beneficiary (mrithi) kwenye wosia hakumpi mtu haki ya kudai mali hiyo wakati muusia bado hai.

Hatua ya 4: Kifo na Kuundwa kwa Estate

Muusia anapofariki, mali, madeni, haki na maslahi yake yote huunda kile kinachoitwa estate na hapa ndipo Probate and Administration of Estates Act, Cap. 352 inapoingia kazini. Sheria hii ndiyo inayosimamia probate ya wosia, letters of administration, pamoja na mamlaka na wajibu wa executors na administrators.

Hatua ya 5: Executor Anaomba Probate

Ikiwa wosia umeteua executor, huyo anapaswa kwenda mahakamani kuomba Grant of Probate. Hii ndiyo hati rasmi inayompa executor mamlaka ya kisheria ya kusimamia estate kwa mujibu wa wosia. Bila probate, wosia hauwezi kutekelezwa moja kwa moja pale ambapo sheria inahitaji uthibitisho wa mahakama.

Hatua ya 6: Ukusanyaji wa Mali na Ulipaji wa Madeni

Executor au administrator hutambua na kukusanya mali zote za marehemu, huandaa taarifa kamili ya estate, na kushughulikia madeni pamoja na majukumu mengine halali ya marehemu kabla ya hatua yoyote ya kugawa mali kwa warithi.

Hatua ya 7: Mgawanyo wa Mali kwa Beneficiaries

Baada ya taratibu zote za kisheria kukamilika na madeni kulipwa, mali iliyobaki hugawanywa kwa beneficiaries kulingana na masharti ya wosia na sheria husika.

3. Mchoro wa Muhtasari

Kwa muhtasari, safari nzima ya wosia inaweza kufupishwa hivi:

**MUUSIA → ANAANDIKA WOSIA → ANATEUA EXECUTOR → ANAFARIKI → ESTATE
INATAMBULIWA → PROBATE → MADENI/MAJUKUMU YANASHUGHULIKIWA → MALI
INAGAWIWA → BENEFICIARIES WANAPATA HAKI ZAO**

4. Jambo Muhimu Sana Kuelewa

Wosia SIYO "cheti cha kugawa mali" chenye nguvu ya moja kwa moja, na hauondoi mchakato wa kisheria wa mirathi. Wosia unaonyesha matakwa ya marehemu lakini baada ya kifo, estate lazima ipitie utaratibu unaotakiwa wa probate au administration.

Chini ya Kifungu cha 89 cha Probate and Administration of Estates Act, testamentary disposition inayohusiana na mfumo wa kimila, Kikristo/statutory, au Kiislamu hutambuliwa kulingana na sheria inayomhusu marehemu. Katika mazingira yaliyoainishwa na kifungu hicho, disposition haiwezi kutekelezwa mpaka itambuliwe rasmi na mahakama kuwa ni wosia halali.

5. Kwa Nini Estate Planning Ni Zaidi ya Wosia Tu?

Wosia ni chombo muhimu sana katika kupanga succession mapema — lakini mpango mzuri wa estate hauishii kwenye kuandika wosia peke yake. Mambo mengine ya kuzingatia ni pamoja na:

- Aina na thamani ya mali zilizopo (nyumba, ardhi, akaunti za benki, hisa)
- Biashara na uwekezaji (investments) unaomilikiwa
- Uwazi kuhusu beneficiaries na uhusiano wao wa kisheria na marehemu
- Madeni na majukumu ya kifedha yanayopaswa kulipwa kutoka estate
- Mfumo wa sheria unaomhusu mtu (statutory, kimila, au Kiislamu)

- Namna estate itakavyosimamiwa na nani baada ya kifo

6. Muhtasari wa Mambo ya Kukumbuka

1. Wosia huanza kufanya kazi tu baada ya kifo cha muusia — si mapema.
2. Muusia anaweza kubadilisha au kufuta wosia wakati wowote akiwa hai.
3. Wosia mzuri unahitaji kufuata masharti ya kisheria — kama kusainiwa na kushuhudiwa na mashahidi wanaotakiwa.
4. Baada ya kifo, executor lazima aombe Grant of Probate mahakamani kabla ya kusimamia estate.
5. Madeni na majukumu ya marehemu hulipwa kabla ya mgawanyo wowote wa mali.
6. Sheria inayotumika (statutory, kimila, au Kiislamu) inategemea mazingira binafsi ya marehemu.

Kumbuka: Makala haya ni maelezo ya jumla kwa madhumuni ya elimu na hayapaswi kuchukuliwa kama ushauri wa kisheria. Kwa mashauri mahususi kuhusu wosia au mirathi yako, ni vyema kuwasiliana na wakili au ofisi husika za kisheria Tanzania.